

Bürger

8
d. 51. Q.

Hd 57. 40

Q. D. B. U.

De

CEREMONIIS GENTIUM
CIRCA JURAMENTUM,

Supremo Numinis Auspicio

& Benigno

Ampliff. Facultatis Philosophicæ

Indultu,

IN ALMA LIPSIENSI

publicè edifferent

P R Æ S E S

M. Gottlieb GERHARDUS,

Seydâ-Saxo,

&

RESPONDENS

JOH. QUODVULTDEUS Bürger/
Mis.

ad diem XII. Julii, Anno clc lxc IC.

H. L. Q. C.

L I P S I Æ,

Literis IMMANUELIS TITII.

CEREMONIIS GENTIUM
CIRCA JURAMENTUM

Supremo Rectoris Aulicis

& Benigno

Amplic. Facultatis Philosophicæ

habitu

IN ALMA LIPSIIENSIS

publicæ Bibliothecæ

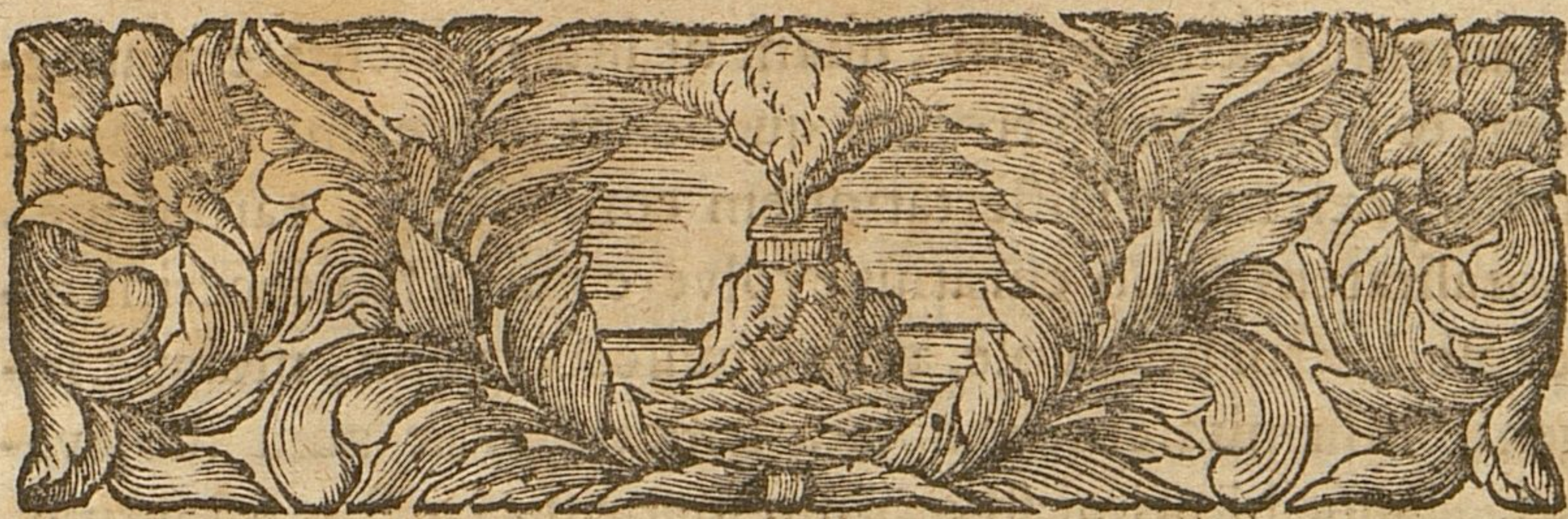
JOH. QUODVAVS BUCHHÄNDLER

in der Stadt Leipzig

1717

LEIPZIG

Jova jura!

PROOEMIUM.

Vanta juramentorum esse debeat sanctitas, non tantum ipsa eorundem natura nos edocet, sed & multis aliis argumentis confirmari posset. Quod si enim juramentum actus religiosus, adeoque species cultus divini exterioris, per quem DEO summo honorem Omniscientiae, Omnipraesentiae, & justitiae deferimus, quod eadem, qua preces fundimus, reverentiam à nobis peragi debeat, exinde patet. Id quod vel ipsis Ethnicis perspectum fuit. Hinc Cicero Lib. III. *Offic. In jurejurando non qui metus, sed quæ vis sit, debet intelligi. Est enim jusjurandum affirmatio religiosa, quod autem affirmate quasi Deo teste promiseris, id tenendum est.* Idem *Orat. pro Balb. Gracos, jurandi causa ad aras accessisse* testatur. Hinc *Jovem JURAMENTORUM PRÆSIDEM ab Euripide in Med. & JURISJURANDI INSPECTOREM à Sophocle appellatum esse, constat: eos porro, qui starent jurisjurandi religione, illacrymabili ævo frui: alios verò visu horrendum tolerare cruciatum, Pindarus censuit in Olympiad. Od. 2.* Et quem tandem alium in finem istæ variæ à variis gentibus inventæ Ceremoniæ circa

A 2

ju-

juramenti præstationem, quam ut istius sanctitatem au-
 rent, & jurantibus terrorem quendam injicerent? Placuit
 de his præsentem Dissertationem conscribere, earumque
 moralitatem paulo curatius evolvere, cui an satisfecerim, tu-
 te ipse, Lector benevole, animo judicabis æquo, meique in-
 genii infirmitatem exoptata benevolentia aura subleva-
 bis. Sunt hi primi studiorum meorum fructus, & tantum
 abest, ut temeritate quadam raptus Cathedram ascenderim
 Philosophicam, ut etiam adhuc publicam reformidassem lu-
 cem, nisi istud, quod *Quintilianus Instit. Orat. Lib. XII. c. 6.*
 habet, animum addidisset, quando inquit: *Non differendum
 est tyrocinium in senectutem, nam quotidie metus crescit, majus quæ
 fit semper, quod ausuri sumus; & dum deliberamus, quando inci-
 piendum sit, incipere jam serum. Quare fructum Studiorum
 viridem, & adhuc dulcem promi decet, dum & venia, & spes est,
 & paratus favor, & audere non dedecet; & si quid desit operi, sup-
 plet ætas, & si quæ dicta sunt juveniliter, pro indole accipiuntur.*
 Quod superest, Deum obtestor supplex, ut mihi Spiritus sui
 gratia adesse, successumque largiri velit felicissimum!

§. I.

Vamvis inutile nonnemini videri posset, atque
 supervacaneum, explicationi terminorum in-
 harere, cum isti satis noti, & cuivis facile ad o-
 culum pateant; tamen, ne methodum consue-
 tam desereremus, etiam huic labori spatium ali-
 quod assignare voluimus, fortasse alius etiam
 hic inveniet, quod ipsum delectet.

§. II.

Duo autem præprimis in titulo sese nobis offerunt termini,
 qui explicationem aliquam mereri videntur, unus CEREMONIA-
 RUM, & alter JURAMENTI, circa quorum Etymologiam, Homo-
 nymiam, & Synonymiam, quantum opus, evolvendam, nunc erimus
 solliciti.

§. III.

§. III.

Quantum igitur ad primam vocem, in ea derivanda multum Auctores, qui harum rerum satagunt, variant. Quidam enim ab Oppido Tusciae, Care, i. Carite appellatae, originem suam trahere, alii a Cerere Frugum Dea descendere, volunt. Qui posteriori subscribunt sententiae, hoc potissimum nituntur fundamento, quia Cereris sacra omnium antiquissima & prima fuerint juxta *Ciceronem Lib. IV. in Verrem*, qui Cererem antiquissimam, religiosissimam principem omnium sacrorum, quae apud omnes gentes fiunt, appellat, unde initio tantum ejus Sacra Ceremoniarum nomine venisse statuunt, donec processu temporis etiam ad alia religiosa istud nominis translatum fuerit. Conf. *Buchn. Thes. Erudit. Schol.* Neque inconcinne haec ab ipsis proferuntur. Nobis tamen istorum maxime probatur sententia, qui cum Joseph. Scaligero ab antiquo vocabulo CERUS, quod sanctum significat, deducunt. Nam ut à sanctus sanctimonia, ita à Cerus Ceremonia esse videtur, & omnino rectius à quibusdam periscribitur. Ita tamen hanc sententiam nostram facimus, ut nulli, cui fortasse alia magis arrideat, dicam scribamus.

§. IV.

Comprehenditur autem proprie hoc nomine omne id quod religiosum est, & cultu afficitur. Hoc significatu Ecclesia ritibus suis ecclesiasticis applicuit, prout ex Legis Ceremonialis denominatione clarum est. Postea etiam ad forum politicum trahi coepit. Id quod fortasse factum, postquam sepulchralia hoc nomine venerunt. Namque Ciceronis aeo ritus efferendi mortuos Ceremonias vocari consuevisse, illi, qui Tusculanas Quaestiones evolverit, abunde constabit. Hinc MAGISTER CEREMONIARUM dicitur, qui ordinem & locationem Legatorum aliorumque virorum in processionibus publicis dirigit; apud nos his similes sunt die Leichen-Schreiber.

§. V.

Nos hic per Ceremonias nihil aliud intelligimus, quam actus quosdam & solennitates exteriores circa juramentum, pro varietate gentium, locorum & personarum diversas. Dicuntur alias etiam ritus, item juramenti Forma externa; ad contradistinctionem Formae internae, quae consistit in religiosa Dei ut testis invocatione, suiq;

ipſius, ſi ſciens fallat, devotione. Cujus formulæ ſunt: Ita me Deus adjuvet! Deus ſit teſtis, vindex, judex: per DEUM, per Chriſtum, &c. Conf. *Excellent. Dn. Röhrenſee*, Moral. P.P. in Academia Witteb. Præcept. ac Patronum noſtrum devote Colendum, in Colleg. Ethico MSC, quod jam ſub prelo eſt.

§. VI.

Nunc etiam alter terminus juramenti brevibus ſub examen vocandus. JURAMENTUM dicitur à jure, quia inſtar juris habendum, unde & paſſim vocatur juſjurandum. Græcis ὄρκιον, quaſi ἔρκιον, hoc eſt, ſeptum firmum, extra quod non licet procedere. Germanis vocatur Eyd / quam vocem quidam ab Ebræo עֵד, quod eſt teſtimonium, derivant; alii, nescio an commode ſatis, à עֵדִי ſci- vit, quia iſtum, qui jurare debet, rei eſſe gnarum oporteat; iterum alii à Græco ὀρκῖος, quod infernum denotat, quia jurans ſe ad poenas quaſvis graviffimas offert, ſi falſum dicat. Nec deſunt, qui faciunt ab ein / vel eindt / unum vel unitum, ut ſit Eyd Unitum cum eo qui ſolus vere eſt unus, cum quo convenire & conſentire ſe aſſerunt, qui jurant. Dicitur eiſdem quoque cum addito Cörperlich Eyd / idque fortaffe ideo, quia mediante parte aliqua corporis, erectione nimirum digitorum, à jurante peragitur. Conf. *Jac. Eberti Historiam jurament.*

§. VII.

Et quamvis nos non fugiat, quod vox juramenti non nullis etiã celebratiſſimis Viris ſuſpecta, & minus latina videatur, eò quod auctoritatem non ſatis antiquam habeat, conf. *Vorſt. de ſuſp. lat. cap. XXII.* retinere tamen iſtam nos voluimus, non tantum, quia Theologi noſtri iſta ſæpius utuntur, id quod videre licet paſſim apud *B. Mart. Chemnitium Part. 4. Exam. Concil. Trid.* cui jungo *Magnif. noſtrum D. Olearium*, Præcept. ac Patronum ſubmiſſè Devenerandum, in *Theolog. Moral. Tab. XXII.* ſed etiam quia à prophanis Autoribus uſurpatur, utpote *Joſepho Lib. VIII. de Antiquit. c. 3. Egeſippo Lib. V. c. 45. &c.*

§. VIII.

Recenſione variarum juramenti ſpecierum, quando illud in promiſſorium, religionis, fidelitatis &c. diſtinguitur, de induſtria ſuperſedeo, quia mihi jam ad ſcopũ propoſitum feſtinandum eſt. Ut autem
de

de modo tractandi præsens thema nonnihil constat, totam Dissertationem in tria Capita dispescam, quorum *primum DE EBRÆORUM, alterum de GENTILIUM, & tertium* denique de *CHRISTIANORUM CEREMONIIS CIRCA JURAMENTUM* aget.

Caput I.

De Ceremoniis Ebræorum circa juramentum.

§. I.

Ut Ebræorum Gens vetustissima, ita & primo loco istos ponere, fas duximus. *QUADRUPVICEM* autem potissimum *RITUM*, quem Gens ista Dei in jurando observavit, offendimus. *PRIMUS* est *MANUS ELEVATIO*, ut patet exemplo Abrahami, Gen. 14. v. 22. qui levata manu ad Dominum Deum excelsum, possessorem cœli & terræ, jurat Regi Sodomorum. Quo gestu quasi demonstrabatur, ut & hodie, Deus; quem in testem invocant, & in quem jurant jurantes. Deus etiam, licet corporeis membris destitutus, elevatione tamen manûs in cœlum jurasse legitur Deut. XXXII. v. 40. conf. Exod. VI. v. 8. Num. XIV. v. 30. Neh. IX. v. 15. Psal. CVI. v. 26. Ezech. XX. v. 5. à quo Hebræi istam ceremoniam mutuati esse videntur. Commode autem Deus ipsos hoc ritu commonefacere voluit, non tantum oculos, sed & corda inter jurandum ad cœlum elevata mortales habere oportere, utpote in quo ipse *καρδιογνώστης*, testis veritatis, & severus perjurii vindex habitat. Hinc quoties phrasis ista, levare manum ad Deum, vel ad cœlum, in sacro Codice occurrit, toties eâdem juramentum aliquod innuitur, teste *Ravanell. in Bibliothec. Sacr.*

§. II.

ALTER RITUS SEU CEREMONIA, quam circa juramentum Hebræi olim observarunt, consistebat *IN POSITIONE MANUS* sub femore ejus, cui juramentum præstabatur. Circa quam Ceremoniam illud notandum venit, quod non ea promiscue à quovis, & in omnibus juramentis fuerit adhibita, sed saltim in iis, quæ ab inferioribus superiores exigere solebant. Tunc enim jurantes non elevabant manum suam, sed imponebant femori ejus, cui jurandum erat, prout hac ceremonia usus legitur Eleasar servus Abrahami, he-

ro suo jurans, Gen. XXIV.v. 2. item Josephus erga Patrem suum morturum Jacobum Gen. XLVII.v.29. Quid Ebraei hoc ritu significare voluerint, in varias interpretes abeunt sententias. Quidam eo recordatos istos esse statuunt foederis cum Deo in circumcissione initi, quod in ea parte corporis esset circumcisio, sicut hodie tacto Evangeliorum libro jurantes admonentur fidei Evangelicæ, & Servatoris sui Christi in Evangelio patefacti; Alii eo innuisse, inquiunt, semen benedictum ex femoribus beatæ virginis suo tempore proditurum, per quod semen se jurare isto ritu testificati essent. Unde etiam locum istum modo adductum Gen. XXIV.v. 2. ita explicat Hieronymus: *Adjurat serpum in femore suo, hoc est in Christo, qui de ejus semine erat nasciturus.* Iterum alii, cum in femore ossa sint admodum firma, indicatam esse firmitatem juramenti, existimant. Præter hos dantur etiam, qui subjectionis Symbolum fuisse in hac cerimonia affirmant. Accedit huic sententiæ Aben-Efra, & adhuc istum ritum in India usitatum esse scribit, alii etiam Æthiopibus adscribunt.

§. III.

Ut autem & nostrum de hac re aperiatur judicium, postrema sententia, quod nimirum ista cerimonia obsequium inferioris erga superiorem significatum fuerit, præ aliis mihi videtur verissima. Quamvis enim & cæteræ satis piæ, tamen quia non in omnibus juramentis ista Ceremonia obtinuit, sed saltim in iis, quæ superiores ab inferioribus exigebant, tale quid Hebræos ipsos eo ritu intendisse, veritatis minus consentaneum existimo, quia alioquin potius omnibus & singulis juramentis applicassent, id vero non esse factum, patet ex eo, quia in cæteris juramentis manum elevalse leguntur, jam verò has duas ceremonias, Elevationem nimirum manus, & positionem ejusdem sub femore, simul stare non posse, quilibet videt.

§. IV.

TERTIO denique etiam quandoque coram altari juramenta præstare solitos fuisse Hebræos, liquet ex 1. Reg. II. v. 31.

§. V.

QUARTUS RITUS Hebræorum, qui demum posterioribus seculis fuit invecus, in hoc consistebat, ut jurantes tenerent Pentateuchum vel librum legis, & super isto jurarent. Quo ipso sanctitatem
jura-

11.
juramenti augere, & Deum, qui ipsis istas leges dederat, tanquam omniscium testem, justum Judicem & severum perjurii vindicem sibi in mentem revocare voluerunt.

§. VI.

His quatuor Ceremoniis circa juramentum addimus etiam ritum, quem in sancendis foederibus vetusta gens Ebraeorum observavit. Solemne quippe ipsis erat, vitulum aliquem in duas partes dissectare, easque deinceps è regione sibi invicem positas pertransire, ad signandum, eum, qui foedus violaverit, eundem in modum in poenam, perjurii dissectandum ac dilaniandum esse. Patet hoc ex Jer. c. XXXIV. v. 18. seq. Ad quem locum celeb. Theologus Seb. Schmidius Comment. hæc verba habet: *Usi sunt principes & populus Judaicus ceremonia in sancendis foederibus usitata, ut transirent inter partes vituli, per modum atrocis devotionis, ut in partes secarentur.* Conf. etiam Gen. XV. v. 9. seq. Usu etiam apud Hebræos receptum erat, ut aspersione sanguinis foedera firmarentur, prout hoc videre est ex c. XXIV. Exod. v. 8. qui ritus etiam deinceps ad Gentiles transiit, præprimis Romanos, apud quos nulla foedera sine sanguine sancita esse constat, adeò, ut nonnulli foederis nomen à foedo seu sanguine deducere conentur.

§. VII.

Cæterum antiquus mos imponendi juramentum hic fuit: Tribue gloriam Deo Jos. VII, 19. Joh. IX, 24. Omnino enim Deus juramento glorificatur; quippe quo ei tribuimus laudem Omnipræsentia, quod sit omnipræsens; Omniscientia, quod sint πάντα τετραχηλισμένα ταῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, & abdita quoque pernoscat; Veritatis, quod sit constans cultor veritatis, & severus Ultor falsitatis; Justitiæ quod sit ἐκείσις promptus; Omnipotentia, quod satis virium habeat ad puniendum eos, qui ei perjurio illudunt.

§. VIII

Ad ritum Hebræorum etiam pertinebat conceptis jurare verbis, ita, ut dictata fuerint verba à deferente præmeditato, & in formam certam redacta, quæ deinceps repetebat presse jurans. Sic Abrahamus in *Comædia Frischlini* ita præit, servus Eleasar sequitur, & jurat:

Abrah. Deus cœli & terræ te invoco testem mihi,

Eleas. Deus cœli & terræ &c.

Abr. Quod Abrahami heri mei filium Isaacum,

B

Eleas

Eleaf. Quod Abrahami &c.

Abr. Ex hac terra in patriam nolim reducere,

Eleaf. Ex hac terra &c.

Abr. Neque uxorem illi,

Eleaf. Neque uxorem &c.

Abr. Sed eam, quam jubeor, pro virili quaerere,

Eleaf. Sed eam, quam &c.

Abr. Et sine fraude & dolis,

Eleaf. Et sine &c.

Abr. Sic me Deus adjuvet!

Eleaf. Sic me Deus adjuvet!

§. IX.

Quemadmodum autem primis temporibus Hebræorum Objectum juramenti solus erat Deus, ita posterioribus corruptis per varia jurare Judæis frequens erat. Jurabant enim per vitam Regis, more Ægyptiorum, uti patet exemplo Josephi Gen. XLII, 15. per coronam ejusdem, per Hierosolymam, per templum, per altare, & donum super altari &c. De quibus formulis jurandi, quia non adeo nostri sunt instituti, consule *Buxtorfi Lexicon Rabbin. sub voce juramenti p. 2314.*

§. X.

In primis autem recensitorum ultimum per donum super altari tempore Servatoris nostri erat unum ex iis juramentis, quæ Scribæ & Pharifæi maximam obligandi vim habere censebant. Si quis juraverat per altare nihil erat, quod si autem per donum super eo, tenebatur, Matth. XXIII. v. 18. Et quamvis lege Dei tenebantur parentes suos colere, eisque pro virili ope & auxilio succurrere, nihilofecius, si hoc juramento se obstrinxerant, se id non facturos, lege divina se solutos putabant. Neque insolens quid erat Judæis jurare, se huic vel illi nihil commodi præstituros, prout ex solius Philonis verbis id abunde patet: "Ὁρκω πιστῶσαι, τῷ δαίτι μὴ παρῆξαι ὠφέλειάν τινα, *Jurejurando se obstringunt, se huic l. illi non præstituros utilitatem aliquam, de specialib. Legib.* Hoc juramentum per vocem **CORBAN** in N. T. innui longe eruditissimus *Thomas Goodwinus* in *Mose & Aarone suo Lib. VI. c. VI.* demonstrat. Et in primis locum istum difficilem Matth. XV. §. ubi hæc verba leguntur; *Δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῆς,*

11.

ὡφελήης, Erasmus reddidit: Quicquid doni à me profecturum erat, id in tuum vertitur commodum, Luth. Wenn ichs opffere/ ist dir's viel nützer / juxta formam juramenti Corban exponit, ut hic sensus emergat: *Quicumque dixerit patri, aut matri: PER CORBAN nihil tibi prodero &c.* Hancque interpretationem optime convenire scopo Servatoris, & docere qua ratione Pharifæi mandata Dei traditionibus suis eluserint, ibidem evincit.

§. XI.

Hæ sunt Ceremoniæ, Lector Benevole, quas priscam Ebræorum Gentem circa juramenta sua observasse, putamus, in quantum quidem eas nobis colligere licuit. Simpliciores istæ sunt, & numero pauciores, sicut eæ omnes, quæ hodie apud nos in usu sunt, processu temporis, crescente hominum malitia, ad majorem juramento reverentiam conciliandam, & jurantibus terrorem quendam incutendum, à Magistratibus sunt excogitatæ, atque introductæ. Neque enim etiam Ebræorum Ceremoniæ Deum autorem habuerunt, nulli enim mandatum aliquod de iis exstare, reperimus, sed libere ab iisdem sunt inventæ, atque à jurantibus usurpatæ.

§. XII.

Nunc ad alterum Caput accessus faciendus esset; verum pauca adhuc de hodiernorum Judæorum ceremoniis circa juramentum, subjiciemus. Gaudet quidem ista optimæ gentis propago degener, nullo proprio foro civili post ablatum à Juda sceptrum, interim tamen contingit, ut inter Christianos ipsis quandoque deferatur juramentum. Quia vero odio plus quam Vatiniano ipsos prosequuntur, recte factum, ut si Judæus contra Christianum ad juramentum admittatur, adhibeantur tum solennitates, tum cautelæ rigorosæ. Neq; enim isti in Christianorum foro secundum jus commune, aut consuetudinem apud Christianos receptam jurant; sed præmissis primum quæstionibus nonnullis, ad quas ubi responderunt, manum dextram usque ad juncturam in librum decem præcepta continentem imponunt, & voces Decalogi hebraice conceptas recitant. Formam ipsam juramenti ex variis juris Mosaici locis compositam præscripsit Judæis *Ordin. Camer. part. I. tit. 86.*

§. XIII.

Memorabilis est solennitas, quam Jure Sax. circa Judæorum juramen-

ramenta constitutam invenimus: Wenn ein Jude schweren soll / so soll er stehen auff einer Schweinhaut / die Junge hat gehabt binnen 14. Nächten. Die Haut soll man auffschneiden bey dem Rücken / und sie breiten auff die Zitzen / da soll der Jude auffstehen barfuß / und nichts anhaben / denn ein Niederkleid / und ein härin Tuch um sich / also ist sein Recht / Landrecht c. 50. Qui mos an hodiernum observe- tur, valde dubito, interim tamen aliquando eum observatum fuisse, exinde conjici potest.

§. XIV.

In Austria inferiori infra Onasum Judæus tecto capite, & appo- sita dextra manu ad pectus jurare fertur, *Gilhaus. in arbor. judic. ci- vil. P. 6. c. 6.*

§. XV.

In Hungaria Judæus juramentum præstiturus contra solem ver- ti, & nudipes stare debet, chlamyde, vel pallio indutus, & pileum Ju- daicum in capite suo habens, volumenque legis, quod tabulam Moy- sis vocant, manu sua tangat atque teneat, & sic dicat: *Ego N. Ju- dæus juro per Deum Vivum, per Deum Sanctum, per Deum Omni- potentem, qui fecit cælum & terram, mare, & omnia, qua in eis sunt, quod in hac causa, qua me hic Christianus inculpat, innocens sim pe- nitus, & immunis: Et si reus sum, terra me absorbeat, qua Dathan & Abiram absorpsit. Et si reus sum, paralysis & lepra me invadat, qua precibus Elisæi Naaman Syrum dimisit, & puerum Elisæi invasit. Et si reus sum, caducus morbus, fluxus sanguinis, & gutta repentina me tangat, mors subitanea me rapiat, dispereamq; in corpore & ani- ma, ac rebus meis, in sinum Abræe nunquam perveniam. Et si reus sum, lex Moysis in monte Sinai data me deleat, & omnis Scriptura, qua in quinq; libris Moysis scripta est, me confundat, & si istud jura- mentum meum non est verum & justum, deleat me Adonay, & sue Deitatis providentia. Joh. Sambuc. in Part. III. juris Consuetud. Hungar. tit. 36. Joh. Limnæus de jure Publ. Lib. III. c. 2.*

Caput

Caput II.

De Ceremoniis Gentilium circa juramentum.

§. I.

AB Ebræis ad Gentiles nunc devenio. Inter hos aliæ Ceremoniæ apud Romanos, aliæ apud Græcos, aliæ apud alias Gentes sese nobis offerunt. Singulis hisce recensendis incumbemus, in quantum quidem angustia pagellarum præsentium id admittet. Quod igitur primum ad Romanos attinet, sanctissimum apud ipsos juramentum habitum fuit, *PER JOVEM LAPIDEM* jurare, teste *A. Gellio Noct. Attic. Lib. I. cap. XXI.* Hæc jurandi solemnitas tali modo adhibebatur: Lapidem silicem tenebat jurans, sic dicens: si sciens fallo, tum me Diespiter, salva urbe arceque, bonis ejiciat, uti ego hunc lapidem. Et quamvis hæc solemnitas promiscue ab ipsiis nullo habitu respectu rei, ob quam jurabant, usurpata fuerit, uti videre est apud *Plautum in Aulularia.* (Ubi cum Strophilus Lyconidi jusjurandum adhuc modum detulisset, jura per Jovem, & inter cætera respondisset Lyconides: Sed me cito expedi sis, subjecit Strophilus: Hem silicem tibi, tunc accepto silice Lyconides jurans hac formula usus est: *Si te ego sciens fallo, ita me ejiciat Diespiter bonis salva urbe & arce, ut ego hunc lapidem*) Maxime tamen in foederibus publicis sanciendo hunc ritum observatum fuisse, constat ex *Polyb. L. III. de foedere Roman: & Carthaginensium.* Factum autem id est sequentem in modum: Postquam de foedere inter partes convenerat, Fecialis (de cuius munere *Cic. Lib. II. de Legib.* hanc legem sanxit: *Fœderum, pacis, belli, induciarum oratores Feciales iudicesque sunt*) sumto in manus lapide hæc verba dixit: *Si recte, atq; sine dolo malo hoc fœdus atq; hoc jusjurandum facio, Dii mihi cuncta felicia præsent; sin aliter aut ago, aut cogito, cæteris omnibus salvis, in propriis patriis, in propriis legibus, in propriis laribus, in propriis templis, in propriis sepulchris solus ego peream, ut hic lapis è manibus meis decidet;* Nec plus locutus manu lapidem dejecit. Quandoque hæc etiam Ceremonia accedebat, ut fecialis silice isto porcum feriret, proferens jurato hanc sententiam: *Quod porco huic*

B 3

huic

haec contingit, contingat mihi, si sciens fallo. Claud. Paradim. in Symb. Heroic. Unde istud Virgilii:

Cæsà jungebant fœdera porcâ. Lib. VIII. Æneid.

& Phrasis Latinorum orta: *Ferire fœdus.*

§. II.

Putat nonnemo, Romanos Jovem Lapidem appellasse, quod olim ejus simulachrum fuerit lapideum: Atque ita Jovem veluti testem juramenti manu sua veneratos. *Lampridius* certe in *vita Heliogabali*. lapides etiam divos dixit: Quamvis *Celeb. Salmasius* ad h. l. vivos Lapidem scribi posse existimet. Græci ἐμψύχως λίθους vocabant, qui se movebant instinctu Dæmonis, Saturno, Jovi, soli aliisque Diis sacri. Latini *Abadir* peregrino vocabulo dicebant, quo & Deum, & nominatum jam Lapidem appellabant. Cæterum Athenienses quoque ad saxa jurare solitos, *Hesychius* testatur: ἐπὶ τῷ λίθῳ ὀμνύουσιν. Neque hi tantum lapidem, sed & congeriem lapidum venerabantur: *Theophrastus*, περὶ δεισιδαιμονίας, καὶ τῶν λιπαρῶν λίθων ἐν ταῖς τελεταῖς, περιῶν ἐκ τῆς ληκύθου ἔλαιον καταχεῖν, καὶ γόνατα πρὸς αὐτῶν, καὶ προσκυνήσας ἀπαλλάττειν. ἙΡΜΑΙΟΙ, i. e. *MERCURII* s. *HERMÆ* alias lapides isti Græcis dicebantur. Denique & Orientalibus populis Cultum religiosum Lapidum familiarem fuisse, constat. Arabes λίθον τελετῶν adorasse *Maximus Tyrius* *serm. XXXVIII.* memoriæ reliquit. Quin imò etiam adhuc hodie Mahomedanos saxum aliquod nigrum in templo Meccano divino cultu prosequi, relatum legimus. De jactu porro lapidum superstitioso etiam Salomon loqui videtur *Prov. XXVI. v. 27.*

§. III.

Sed ad Romanorum juramenta, eorumque Ceremonias redeo. Mos etiam apud ipsos erat, ut jurantes terram tenerent, & coelum. Deosque contestantibus conceptis verbis se, & caput suum, ac stirpem, familiam, bona & fortunas quibusdam additis precepcionibus devoverent, teste *Alexand. ab Alex. Gen. dier. Lib. V. c. 10.* qui hoc juramenti genus præ cæteris ex omni memoria sanctissimum appellat. Idem refert, quod juraturi per Jovem, modo ad Deorum aras, sacrificio perfecto, ignem, aram atque exta tetigerint; modo super cæsis hostiis jurarint *loc. cit.* Memorabile est quod de Catilina seditioso isto homine *Sallustius* refert: Cum ad jusjurandum sceleris socios trahere

4.

trahere vellet, humani corporis sanguinem vino permixtum in pateris eum circumtulisse, inde, cum post execrationem omnes degustassent, aperuisse consilium suum. Conf. *Dio Cassius Lib. 37.* qui de eadem conjuratione Catilinæ cum Antonio refert, quod puer quidam mactatus, & super visceribus ejus juramentum initum fuerit, hæc autem deinceps illos unâ comedisse.

§. IV.

Pœni Africæ populi jurarunt sepulchra tangentes; quando autem id pro fide danda fieri debebat, de manu alterius uterque sumpto invicem poculo biberunt; quodsi nihil humoris ipsis ad manus erat, sumptum è terra cinerem lingeabant, *Joh. Bæm. de morib. leg. & rit. omn. Gent. Lib. I. c. VI.* De iisdem Livius memorat, quod agnum læva manu, dextra silicem tenentes, precati sint Jovem cæterosque Deos, ita se mactarent, quemadmodum ipsi agnum mactassent; qua facta imprecatione caput pecudis saxo illiferunt, *Lib. XXI.*

§. V.

Scythæ infuso in grandem Calicem fictilem vino commiscuerunt eorum sanguinem, qui foedus facere, & in id jurare voluerunt, percucientes cultello, aut incidentes gladio aliquantulum corporis, deinde calice tinxerunt acinacem, sagittas, securim, jaculum: hoc peracto sese multis verbis devoverunt, postea vinum epotarunt, teste *Bæm. Lib. 2. c. 9.*

§. VI.

Pari modo etiam de Arabibus fertur, quod, quoties foedus aliquod inire voluerint, alius quidam medius inter utrumque stans, acuto lapide percusserit volam ipsorum, qui foedus inierunt. Deinde sumpto flocco ex utriusque vestimento idem inunxit eo sanguine septem lapides in medio positos, inter inungendum invocans Dionysium & Uraniam. *Vid. Herodot. Lib. III.*

§. VII.

Patet ex hac Arabum injurando consuetudine, quam religiose Lapidem, ut ante jam monuimus, habuerint. Quod autem istos sanguine tinxerint, execrationis fuisse Symbolum, existimamus. Constat enim ex historiis, quod non tantum Romani, de quibus conf. *Alex. ab Alex. Lib. III. c. 22.* sed & alii gentiles, peculiarem religionem in devotionibus posuerint, illasque nunquam incassas esse, firmiter sibi persuasum

sum habuerint. Cui non adeò abfimile execrandi genus adhuc apud Turcas obtinere deprehendimus, id quod sequens historia, quam ex Cuspiniano *Camerar. Horis succis. Cent. III. cap. XXXV.* refert, confirmabit: Cum Bajazet Turcarum Imperator à Filio Selimo regno exutus, gazophylacia & cameras argentarias nimis donationibus ab injusto successore suo evacuari, animadverteret, res illa adeo ægrè istum habuit, ut cum reliquo thesauro clanculum Natoliam ad majorem filium abire, mente sibi proponeret. Ante verò quam consilium hocce suum effectui daret, sub arbore quadam Bajazet confidens, arreptis duobus lapidibus, ad Austrum conversus, cœpit filio omnia adversa imprecari, eumque diris devovere, ut ejus cœpta, instar horum lapidum, quos cum dicto manibus concussit, ab adversariis confunderentur, ut lethalia vulnera, & periculosissima discrimina sentiret, ut lapides illi quaterentur: uti uxor, aut infœcunda maneret, aut filios pareret debiles, nec diu superstites, quod se patrem despexisset, ac Mahometis legem prævaricatus esset. Ita urbe excessit, postea verò in medio itinere vi veneni, à filio clam propinati, spiritum exhalavit.

§. VIII.

Apud Syracusanos tactis cereis ignitis jurare, usu receptum erat, ap. *Alexand. ab Alex. Lib. V. c. X.*

§. IX.

Siculi in Ara Palicorum, quos Nauticos Deos Varro appellat, lacu seu cratere religioso, brevi & profundo semperque lurido juramentum præstabant: ad quem multiplici scaturigine ebullientem jurantes religiose accedebant: & qui caste, & sine labe criminis jurasset, illæsus & validus abibat; qui verò contra religionem jusjurandi fidem abjurasset, reus criminis in lacu demersus, læsæ conscientiæ, & pejerati Numinis morte pœnas dabat, Idem. De hac ara *Virgil. Lib. IX. Æneid.*

Ubi implacabilis ara Palici.

§. X.

In mentem hic venit, quod nuper in Itinerario aliquo Italico legi, esse nimirum Romæ in Templo, quod Græcorum vocatur, lapidem quendam prægrandem, cui facies impressa sit; de hoc narrant peregrinantes, quod olim testes juraturi manum ori ipsius inserere, neces-

11.
necessum habuerint, cum periculo, si pejerarint, perdendæ manûs insertæ.

§. XI.

Ad Græcorum denique Ceremonias circa juramentum quod attinet, isti nonnunquam verre apprehenso & stricto in jugulum gladio, cœlum, solem, & ultrices furias advocare, & testes facere, mox verre immolato, & in mare dejecto jusjurandum præstare solebant; quo præstito nihil præterea quærendum homini erat, ap. *Alexand. ab Alex. L. c.* Interdum etiam ad altaria jurarunt, ut fecit Annibal, dum se hostem Romanis moriturum jurat, apud Liv. Huc pertinent *Virgil.* Verba:

Tango aras, mediosq; ignes, & Numina testor, Lib. IV. Æneid.

§. XII.

Tatari Polonis Anno 1501. jurantes, more suo strictis frameis aqua infusa & sorpta, male imprecabantur iis, qui foedus violassent, *Cromer. de reb. gest. Polon.*

§. XIII.

Turcæ, tacto suo Alcorano juramentum deponunt, aut etiam manu apprehensam barbam tenent, id quod multis in locis apud *Frank. Ferdinand von Troilo* in *Itinerar.* suo legere licet. Nam quod juramenta vana saltim à Mahumete prohibita sint, illud clare ostendit *Hottinger. hist. Oriental. Lib. II. c. IV.* & confirmat præterea eorundem praxis.

§. XIV.

Solymanus, Turcarum Imperator, Johanni Regi Hungariæ, inita confœderatione Anno Christi 1530. in hæc scripta formalia præmisso titulo juravit: Ego Sultanus Solymanus Schyack, Imperator Turcarum invictissimus, juro ad omnipotentiam Dei altissimi, omnipotentis, sanctitatem, splendorem & bonitatem Divinitatis suæ, ad firmamentum cœli, solem, lunam, stellas, terram & superficiem terræ, ac ad regnum & sanctissimum Mahumetem; proavum, avum, patrem, matrem, lac ac panem meum, gladium, animam ac vitam meam, ac omnium Bozermannorum circumcisorum salutem, quod te fratrem meum juratum Johannem Regem quaque necessitate non relinquam

C

quam &c. Et si promissioni meæ non satisfaciam, tunc ira summi Dei, & ejus justitia super caput meum veniat, & me totum disperdat. Et quicquid corpus meum attingeret; altissimus Deus omnia in petram convertat, ac firmamentum terræ me ambulanti non sufferat, sed terra ipsa in duas partes dividatur, ac me totum corpore & anima mea dehiscat, atque desorbeat.

§. XV.

Atque hæc de Gentilium Ceremoniis circa juramentum dicta sufficiant, plura qui cupit, adeat *A. Gellium* Noct. Attic. Lib. I. c. XXI. *Camerar.* horis subciv. Cent. II. c. LXXVIII. *Baldwin.* Cas. Conscient. Lib. II. c. IX. *Zabnum* de mendaciis, Lib. III. & præpomis *Alexand. ab Alex.* jam sæpius citatum, Gen. dier. Lib. V. c. X. toto.

§. XVI.

Perspicere ex his licet, quanta juramentorum apud Gentiles omni tempore fuerit sanctitas. *Nullum enim vinculum ad adstringendam fidem jurejurando arctius esse voluerunt*, ut ait M. Tull. Cicero in Officiis, *quo nullo modo sit ludendum.* Eam ob rem. mira severitate perjuros eidem punivere. Tullus Hostilius perjurum Metium Fufetium religatum inter duos currus pernibus equis distraxit, *Florus Lib. I. c. III.* Certe & Deorum & hominum odium taliusmodi hominem incurrere, sibi persuasum habebant. Hinc Agesilaus Tessapherni Persarum Duci post violatum fœdus per legatos gratias egit, quod perjurio suo & Deos & homines offensos sibi reddiderit.

§. XVII.

Pudori certe multis Christianis hoc erit, sacramentis ut pueri nucibus, sæpenumero ludentibus, neque juramenta, magis, quam antiqua domus fumum, curantibus. Fuit hujuscemodi farinae perfidus iste *ATTO*, Episcopus Moguntinus, vulgò *der treulose Atto* / qui juramenti religione deceptum Adelbertum Palatinum Franciæ Orientalis, ob insimulatum crimen aliquod à Cæsare gravi obsidione in arce sua Aldenburgo pressum, in hostis sui manus tradidit. Promiserat ipsi jurato se ipsum incolumem reducturum, & extra portam

con-

11.

constitutus, ut ad jentaculum sumendum secum in arcem revertere-
tur persuasit; deinceps denuo iter aggressi sunt. Isto peracto
Adelbertus in manus hostis sui traditur, mortique adjudicatur. Quam
perfidiam Atto ita excusavit: Juramento & datæ fidei se tum satis-
fecisse, cum eum ad jentaculum in arcem incolumem reduxisset.
Pessimum hominem, & dignum perpetua nota sacerdotem, qui igno-
ravit, fraude perjurium adstringi, non solvi! *Albertus Cranzius in*
sua Metropol. s. Hist. Eccl. Sax. Refert etiam Bodinus de Republ.
Lib. I. c. IV.

§. XVIII.

Pari censu venit eorum damnata levitas, qui se tam pronos,
promptosque ad juramentum offerunt, ut dicere non vereantur, *des*
will ich so manchen End thun / als ich Haare auff meinem Haupt habe.
Judæus à Christiano quæsit, quare plures claudi, cœci & mendicæ
inter Christianos reperiantur, quam usquam inter gentes? Christia-
no respondeute, se ignorare, dixit ille: Christiani nimis perjuriis of-
fendunt Deum suum magis quam aliæ gentes; Ideo etiam puniuntur
à suo Deo propter perjuria & blasphemias præ aliis. *Selnec. in ex-*
plic. 2. præcept. Et certe non tam leve peccatum est pejerare, quale
habetur in Ecclesiis Pontificiis, ubi pœna pecuniaria pro perjurio in
absolutione sex constituti sunt grossi, *ut est in Taxa Cancellaria Apo-*
stolica excusa Parisiis in vico S. Jacobi apud Tessanum Denis Anno
1520. sed per quod Magistratus civilis authoritas vilipenditur, proximi
charitas submovetur, & quod longe gravissimum, divina majestas
impie læditur, quæ non habebit infontem, quisquis vane usurparit
nomen ejus, *Exod. XX. v. 7.*

Caput III.

*De Ceremoniis Christianorum circa
Juramentum.*

§. I.

AD Christianorum Ceremonias circa juramentum accessuri ex
religionis Christianæ placitis præsupponimus, juramenta in fo-
ro Chri-

C 2

ro Chri-

ro Christianorum jure divino esse licita. Negant id non solum Anabaptistæ Fanatici, statuentes in V. T. juramentum sine peccato præstari potuisse, sed in N. simpliciter à Christo esse vetitum; sed & nonnulli Patrum in ea fuere opinione, Christianis omne juramentum esse prohibitum. Sic enim *Hieronymus* in cap. IV. Jer. *Evangelium nos prohibet jurare. In lege Mosaica non erat malum, jurare post Christum autem malum est.* Qui error vel maxime è sinistra interpretatione loci istius decantati *Matth. V. v. 34.* seqq. provenit, utpote ex quo omnia juramenta in N. T. prohibita esse adversarii evincere conantur. Verum enim verò ad hanc objectionem jam satis à Theologis nostris responsum est, ut nostra refutatione non opus sit; Affirmativam quoque sententiam sat validis rationibus nostrates Theologi adstruxerunt.

§. II.

His ita præsuppositis, ad id, quod nostri est instituti nimirum ceremonias circa juramentum enarrandas nos accingimus. Inter eas primas obtinet *CHIROTANIA*, seu digitorum in altum porrectio, qui mos ubivis ferme locorum obtinet, præterquam quod in Delphinatu aliisque Galliæ Curiiis, Ecclesiastici non ut laici, sublata in altum, sed reducta manu ad pectus jurare perhibentur; quod idem & Principes Electores Ecclesiastici in Electionis Imperatoriæ actu observant, *Limn. de jure publ. Lib. II. c. 3.*

§. III.

Disceptatur autem, an duo tantum medius nimirum & index, vel tres digiti, nimirum duo priores cum pollice, à jurantibus elevari & extendi debeant? Qui posteriori sententiæ accedunt, hanc interpretationem reddunt, porrectione nimirum trium digitorum designari SS. Trinitatem, ut pollex Deum Patrem, index Filium, & tertius digitus Spiritum S. significet ut adeo jurans tacite quasi sibi imprecetur: si sciens fallo atque pejero, me Deus Pater Filius & Spiritus S. à gratia & misericordia sua repellat, & meritorum Christi participem esse non sinat &c. Et favere huic sententiæ videtur, quod etiam hic mos in Consistoriis nostris observetur, uti videre licet

11.
licet ex interpretatione, quæ juraturis prius prælegi solet, quàm ad
juramentum admittantur. Allegatur ista à *Balduino* in *Casib. Con-*
scient. Lib. II. c. IX. Cas. VI. in gratiam Lectoris illam hic adscri-
bam, quia admodum elegans est, & instituto nostro non exiguam
lucem foenerabit.

§. IV.

Principio eriguntur tres digiti, videlicet pollex, qui notat
Deum Patrem: index, qui notat Deum Filium: medius, qui notat
Spiritus sanctum. Reliqui duo digiti in manu contrahuntur, quorum
unus pretiosam hominis animam in corpore ejus latentem, alter ni-
mirum minimus digitus, notat corpus, quod in collatione ad animam
minimum esse videtur. Tota manus notat unum esse Deum, & Crea-
torem omnium in cælo, & in terra. Quicumque ergo tam extreme
fraudulentus, atque mendax est, ut perjurium committere non vereat-
tur, is jurando nihil aliud facit, ac si dicat (1) si hodie perjurium com-
mitto: Oro Deum Patrem, Filium & Spiritum sanctum, S.S. Trini-
tatem, ut me ex communione Dei excludat, & verbum ejus sit male-
dictio corpori & animæ meæ. (2) Si perjurium committo, Deus Pa-
ter, Filius & Spiritus Sanctus deserat me, & immensa misericordia
Domini ac servatoris mei Jesu Christi nunquam mihi vel auxilio, vel
solatio sit in agone mortis meæ, & in illa, in qua corporis & animæ
futura est dissolutio. (3) Si perjurium committo oro te Deum Patrem,
Filius & Spiritum Sanctum, ut pretiosissimum illud corpus Do-
mini nostri Jesu Christi, acerbissimam ejus passionem & mortem, &
omnes innocentissimos ejus cruciatus miserrimo mihi peccatori irri-
tos reddas & inutiles. (4) Si perjurium committo, volo ut anima
mea, quæ notatur digito quarto, & corpus meum, quod notatur
minimo digito, in novissimo die abnegetur, ubi cæco & perjuro
mihi standum erit coram tribunali justiciæ, & ego me jure tunc
exclusum agnosco ab omni communione cum Deo & electis suis, &
desideratissimo aspectu Domini nostri Jesu Christi privatum. Qui-
libet ergo, qui salutis suæ cupidus est, perjurium vitet, ne partem
habeat cum diabolo & damnatis omnibus. Nam perjurio animam
Deo creatori & salvatori unico subtrahit, & æternæ damnationi man-
cipat: quod ne fiat à nobis, prohibeat Altissimus per Christum Domi-
num nostrum.

§. V.

Etsi vero hæc interpretatio erectionis trium digitorum satis pia: tamen ista displicet *Limn.* de jure publ. Lib. II. c. III. cum *Jac. Eberto* Tr. Eth. de jurament. eo quod ritus istius autores S. S. Trinitatem non agnoverint, sed gentiles fuerint; ipsisque mos duos tantum erigendi digitos præfertur, quem ita explicant: Indicem elevari, ut jurans monstret, quod, quem sermonis sui testem vocat, eundem & indicem velit, si fallat; medium, ut mentis & affectuum ostendatur integritas; jungi vero utrumque ut significetur copulatio jurantis, & consensus cum eo, per quem jurat. Vel, ut alii explicant, eriguntur duo digiti, ad significandas duas virtutes justitiam & veritatem juramento præcipue confirmandas.

§. VI.

Mos igitur iste duos tantum erigendi digitos concinnus magis & usitator esse videtur; non tantum quia explicatio ejusdem magis conveniens, unde & vulgò de jurantibus dicitur, daß sie zwey aus fünf se ziehen; sed etiam quia perjuris non tres, sed duo tantum digiti ex Constitutione Caroli V. amputari solent.

§. VII.

Ab hoc more erigendi digitos plane abludit mulierum consuetudo, quippe quæ non extensa manu, sed apposita ad pectus dextra, vel applicatis duobus digitis sinistrae mamillæ, apud nos jurant.

§. VIII.

Setferus de juramentis Lib. I. c. XV. n. 19. per hunc ritum subjectionem significari autumat, qua mulieres maritis suis sint obstrictæ; Verum enim vero hanc explicationem ideo locum habere non posse, putarim, quia subjectio illa in tali actu, ubi non ad maritum, sed ad Deum sermo devotioque dirigitur, non venit consideranda; ut taceam illud, quod non tantum nuptæ, sed & virgines, quæ tamen nondum viris subjectæ sunt, eodem modo jurare soleant. *Baldwinus* loc. Supra alleg. ex veteri Alemannorum consuetudine, de qua vide *Petrum Gregorium Tholosanum* Lib. L. Syntagm. c. VIII. n. 30. id fieri existimat.

§. IX.

§. IX.

Veteres Christiani in primitiva ecclesia jurabant aut tacto S. martyris sepulchro, ut *Gregorius M.* refert Lib. V. Epist. 33. aut altari, teste *Gregor. Turoæns.* Lib. V. hist. c. III. aut manu bibliorum libro imposita, referente *Chrysofomo* hom. XV. ad populum Antiochen. aut in specie Evangeliorum libro, notante *Sozomeno* Lib. VI. H. E. c. 30.

§. X.

Qui mos etiam hodie adhuc ex parte obtinet. Videmus enim, quod itidem jurantes interdum indicem ac medium dextræ manus digitum vel imagini crucis, vel sacris bibliis imponant. Et quantumvis in hoc ritu non versetur vis ac substantia juramenti; interim tamen, cum nihil habeat superstitionis, sed ad hoc inventus sit, ut majorem solemnitatem vel observantiam inducat, turpiorque perfidia censeatur, non solum sermone, verum etiam actu corporali Deum testem advocatum fallere, non peccant ita jurantes, modo illud notetur, ejusmodi ritus non pertinere ad essentiam juramenti, utpote, quæ in eo tantum consistit, ut Deus vocetur in testem vindicemque; sed saltem ad accidentalialia, quæ adesse, vel abesse possunt.

§. XI.

Ad ceremonias circa juramentum corporale etiam pertinet, ut istud publicè, quolibet audiente & adspiciente, & regulariter ante meridiem à jejunis præstari debeat, idque eam ob causam, quia tunc temporis jurantes omnia melius ponderare, simulque talem actum cum debita reverentia & religione perficere præsumuntur. Regulariter autem hoc fieri debere dixi, quia si quis post meridiem sobrius & sibi omnino præsens æque ac ante prandium esset, non video rationem, quare non etiam post meridiem juramentum præstari, & recipi queat.

§. XII.

Præterea etiam candelæ accenduntur, sancta Servatoris crux, imò quibusdam in locis etiam demortui cuiusdam caput, ferreæ chirothecæ, gladius evaginatus è regione juranti ponuntur, ad commonefactionem, quod in conspectu Dei, cui nulla creatura est invisibilis, sed omnia nuda & aperta oculis ejus Heb. 4. 13. homo jurans sistatur, & quod Christus Jesus Servator ipsius animam pretioso sanguine

vine suo in morte crucis redemerit, quam foedo perjurio perdere, simulque omne lumen ac solatium, à Spiritu Sancto per verbum ac Sacramenta in corde ipsius accensum, extinguere, istiusmodi homo maximæ religioni sibi ducat; quin potius vitæ suæ fragilitatem accurata lance pensitet, memineritque temporis illius, quo omnia temporalia, quæ fortasse perjurus vel servet, vel etiam adipiscatur, v. g. corpus, vitam, honorem, divitias &c. relinquere ipsum oportebit. Intuens chirothecas & gladium recordetur, quod Deus etiam temporalem pœnam Magistratus, quæ perjuris debetur, effugere ipsum non passurus sit, si pejeret; è contra verò, si verum dicat, ipsum contra infensam partem defensum ire, viribus non destituatur. Quomodo & olim gladius nudus justitiæ index fuerit, conf. Camerar. Hor. subcis. Cent. I. cap. LXXVI.

§. XIII.

Hic rivulos claudo, rogans Benevolum Lect. ut hos nostros Conatus boni consulat, & si quid prætermisissum, aut non accuratè satis excussum, illud instituto nostro, quod erat, compendium scribere, tribuat, hoc autem infirmitati ingenii nostri condonet.

S. D. G.

No 2808

ULB Halle 3
005 130 859

UDPA

nc

circa parlamentum

K
28

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8
Centimetres 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

Q. D. B. U.
De
**CEREMONIIS GENTIUM
CIRCA JURAMENTUM,**

Supremo Numinis Auspicio

& Benigno

Ampliff. Facultatis Philosophicæ

Indultu,

IN ALMA LIPSIENSI

publicè edifferent

P R Æ S E S

M. Gottlieb GERHARDUS,

Seydâ-Saxo,

&

RESPONDENS

JOH. QUODVULTDEUS Bürger/
Mif.

ad diem XII. Julii, Anno clv lxx ic.

H. L. Q. C.

L I P S I Æ,
Literis IMMANUELIS TITII.

